

100 miljarder kostar supen

Anders Johnson

Alkoholkonsumtionen kostar det svenska samhället uppskattningsvis 100 miljarder kronor 1991. Det motsvarar statens sammanlagda utgifter för bistånd, utrikespolitik, försvar, utbildning, forskning, kultur och medier. Till detta kan läggas ca 50 miljarder i humanitära kostnader (lidande och obehag).

Anders Johnson är fil kand och medarbetare på Svenska Arbetsgivareföreningen.

Ingen kemisk substans har så stora giftverkningar på den industrialiserade världens befolkning som alkoholen. Alkoholskadorna är Sveriges största sociala problem. De samhällsekonomiska kostnaderna för alkoholkonsumtionen är betungande. Trots detta har intresset bland svenska ekonomer för alkoholfrågan varit mycket begränsat. I flera andra länder – främst USA – görs regelbundet samhällsekonomiska alkoholkal-kyler.

På 30-talet skrev Bertil Ohlin ett par tidskriftsartiklar om alkoholens kostnader (Ohlin 1930, 1939). Dessa återopades i uppdaterad form ännu så sent som på 1970-talet. 1983 publicerade jag en studie av alkoholens samhällsekonomiska kostnader i Sverige 1981 (Johnson 1983). Denna undersökning har jag sedan uppdaterat (Johnson 1991).

Alkoholkostnaderna 1988 kan uppskattas till ca 80 miljarder kronor, vilket motsvarade 7–8 procent av BNP. Konsumenternas utgifter för alkoholkonsumtionen (inklusive den oregistrerade konsumtionen) var ca 26 miljarder kronor, vilket alltså är mindre än en tredjedel av de samhällsekonomiska kostnaderna. Hur kostnaderna fördelades redovisas i *tabell 1*.

Beräkningarna avser de samhällsekonomiska kostnaderna, dvs alla kostnader som drabbar stat, kommuner, landsting, hushåll, företag och organisationer. Beräkningarna bygger på undersökningar och uppskatt-

Tabell 1. Fördelningen av alkoholens samhällsekonomiska kostnader 1988.

Produktion av alkoholdrycker	16,4 mrd kr	
registrerad konsumtion		13,1 mrd kr
oregistrerad konsumtion		3,3
Produktionsbortfall	44,8	
dödsfall		12,1
förtidspensionering		10,7
sjukfrånvaro		14,0
arbetshandikapp		1,0
övrigt produktionsbortfall		7,0
Vård	14,8	
sjukvård		7,0
socialvård		6,8
kriminalvård		1,0
Egendomsskador	1,6	
vägrafrikolyckor		0,6
skadegörelse		0,5
övriga egendomsskador		0,5
Förebyggande åtgärder	4,0	
missbruksförebyggande		2,0
lag och ordning		1,2
trafiksäkerhet		0,4
övriga åtgärder		0,4
SUMMA	81,6	

ningar om alkoholskadornas kvantitativa omfattning som har gjorts av alkoholforskare och myndigheter. Kostnadsuppskattningarna har gjorts med en viss försiktighet för att minska risken för överskattningar.

Som exempel kan nämnas att alkoholen

- är inblandad i 80 procent av alla våldsbrott och 80 procent av skadegörelsen,
- orsakar ungefär hälften av dödsfallen genom druckning,
- orsakar en tredjedel av dödsolyckorna i trafiken och en tredjedel av samtliga dödsfall bland medelålders män,
- är bidragande orsak till en fjärdedel av förtidspensio-

.....

Över hälften av alkoholens kostnader består i produktionsbortfall

.....

neringarna bland män och en fjärdedel av sjukvårds-kostnaderna avseende personer under 65 år,
● är bidragande orsak till ca 15 procent av sjukfrånva-
ron och arbetshandikappen.

Samhällskostnader

I dagens penningvärde blir alkoholens kostnader ungefär 100 miljarder kronor. Om denna summa divi-deras med den totala mängd alkohol som årligen kon-sumeras (ca 55 miljoner liter 100 % alkohol) får man 1 800 kronor, vilket är ett teoretiskt värde på kostnader per liter alkohol. Om detta literpris tillämpas på flaskor efter alkoholinnehåll, blir "priset" på 75 cl starksprit ca 550 kronor, 75 cl lättvin ca 160 kronor och en flaska starköl ca 30 kronor.

Alkoholproblemet kan också jämföras med andra samhällsproblem. Alkoholskadorna kostar samhället uppskattningsvis tre till fyra gånger så mycket som narkotikaskadorna och sex till sju gånger så mycket som trafikolyckorna.

Över hälften av alkoholens kostnader består i pro-dukutionsbortfall. Alkoholen orsakar ungefär 5 000 förtida dödsfall per år. Ungefär 50 000 förtidspensio-närer har alkoholen som huvudsaklig eller bidragande orsak till pensioneringen. Ungefär 60 000 personer är varje dag sjukskrivna p g a alkohol.

En annan stor kostnad är sjukvård. Ungefär sju pro-cent av de totala sjukvårdskostnaderna kan skrivas på alkoholens konto (Räknar man bort pensionärernas sjukvårdskostnader blir alkoholens andel ca en fjärde-del).

Till de 100 miljarder kronor som alkoholen beräk-nas kosta skall läggas det lidande och obehag ("huma-nitära kostnader" på ekonomspråk) som alkoholkon-sumtionen orsakar. Att försöka kvantifiera dessa ska-dor är naturligtvis svårt. Vägverket har emellertid en "prislista" för humanitära kostnader som ligger till grund för trafikpolitiska prioriteringar. Om vägverkets prislista appliceras på alkoholskadorna kan alkoholens humanitära kostnader grovt uppskattas till 50 miljar-der kronor 1991.

Offentliga finanser

Alkoholkonsumtionen har naturligtvis effekter också på den offentliga sektorns ekonomi. Den tar sig fyra uttryck:

- inkomster av alkoholbeskattningen
- utgifter för bl a vård till följd av alkoholskador
- besparingar på pensioner mm till följd av alkohol-dödlighet och
- skattebortfall till följd av alkoholdödlichkeit.

Uppskattningsvis förlorar den offentliga sektorn 1991 40 miljarder kronor på alkoholkonsumtionen.

Samhällsintäkter

Den som vill försöka göra en total avvägning av alko-holens nytto- och skadeverkningar måste ställa 100 miljarder (eller 150 miljarder om de humanitära kost-naderna inkluderas) mot alkoholkonsumtionens sam-hällsekonomiska intäkter. (I praktiken är naturligtvis marginella analyser av större intresse, dvs hur mycket samhällets kostnader och intäkter påverkas om kon-sumtionen exempelvis ökar eller minskar med 15 pro-cent). Här finns ett par vanliga missuppfattningar som bör påpekas.

Många tror att alkoholskatten (som inbringar drygt 10 miljarder kronor till statskassan) är alkoholens sam-hällsekonomiska intäkt. Dessa personer har dock blan-dat samman stat och samhälle. Alkoholskatten är en inkomst för staten men, eftersom den motsvaras av en precis lika stor utgift för alkoholkonsumenterna, den är varken en kostnad eller intäkt för samhället. (Indi-rekt har beskattningen en samhällsekonomisk effekt, eftersom den minskar konsumtionen och därmed ska-dorna. Men denna effekt har inget med skattens nomi-nella totalbelopp att göra).

Andra tror att den sysselsättning som alkoholen ska-par (för potatisodlare, spritbrännare, systembolags-anställda, poliser, fängvaktare, obducenter, socialsek-reterare, nykterhetsskribenter och andra) är dess sam-

.....

Om vägverkets "prislista" appliceras på alko-holskadorna kan alkoholens humanitära kostna-der grovt uppskattas till 50 miljarder kornor 1991.

.....

Alkoholen skapar inte arbete, utan arbetslöshet genom att människor med alkoholskador slås ut från arbetsmarknaden

hällsekonomiska intäkt. I själva verket är det precis tvärtom. Nationalekonomer envisas nämligen med att hävda att ianspråkstagande av arbetskraft är en kostnad, inte en intäkt. Hade inte alkohol konsumerats, skulle konsumenterna ha köpt något annat för pengarna. Dessutom skulle skatterna ha kunnat sänkas och den privata konsumtionen stiga. Det finns därför ingen anledning att tro att arbetslösheten skulle ha varit större i ett alkoholfritt samhälle, än i ett alkoholkonsumtionssamhälle. Alkoholen skapar inte arbete, utan arbetslöshet genom att människor med alkoholskador slås ut från arbetsmarknaden. (Den som inte tror på detta bör fundera på följande fråga: Skulle arbetslösheten minska om vi legaliserade narkotikan och därmed fick en dramatisk ökning av narkotikaskadorna?)

Vari består då alkoholens samhällsekonomiska intäkter? Jo i den glädje och det välbefinnande som konsumenterna upplever genom alkoholkonsumtionen.

(Dessutom kan även omgivningen ibland glädjas åt alkohelpåverkade människor, vilket är en positiv extern effekt av alkoholkonsumtionen). Dessa intäkter kan beräknas genom att man tar reda på konsumenternas (och omgivningens) *maximala* betalningsvilja för den alkohol som konsumeras. Dock bör man nog "underkänna" den betalningsvilja som sjukligt beroende alkoholkonsumenter ger uttryck för.

Jag har inte gjort någon närmare beräkning av betalningsviljan men en kvalificerad gissning ger vid handen att den snarare understiger än överstiger 50 miljarder kronor. Om vi då försiktigtvis kvittar alkoholens humanitära kostnader med dessa samhällsekonomiska intäkter, får vi en samhällsekonomisk nettokostnad på 100 miljarder kronor.

Vilket skulle bevisas.

REFERENSER

- Johnson A*: 50 miljarder kostar supen. Sober, Stockholm 1983.
Johnson A: 100 miljarder kostar supen. Sober, Stockholm 1991.
Ohlin B: Nationalekonomiska synpunkter på alkoholfrågan. Tirfing nr 4/1930. (Reviderad version i Blå boken 1940. Godtemplarorden m fl, Stockholm 1939).